Geometri Üzerine…

Murat Özgen Ayfer
1974

Masonlukta henüz pek acemi olduğum dönemin çalışmalarından biri… Hiçbir düzeltme yapmadım ama kapsamın genelleşmesi için birkaç tümceyi çıkardım. Bu arada birçok terimin eskide kalmış olduğu da dikkati çekiyor. O nedenle bazılarının güncel karşılıklarını verdim.

Çırak olarak Masonluk mesleğine başlayan bir kişi, birinci derecedeki çalışmaları süresince Masonluğu tanır, bu kurumun temel ilkelerini öğrenir, gerçi ona “mason” unvanı verilmiştir ama bu yetmez; gerçek bir mason olabilmek için ne yapması ve nasıl yapması gerektiği hususunda bilgi edinir.

Sonra öğrendiklerini evirip çevirir, şekillendirir, derinliğine iner ve anlamlaştırır; bir diğer deyişle bu yeni mesleğinin bilincine varır.

Remzî (simgesel, sembolik) üç derecede "üstad* sıfatını kazanarak gerçek masonik çalışmasını sürdürmeye başlamadan önce, bakmanın yeterli olmadığını, görmenin ve anlamanın gerekliliğini hisseder ve bu nedenledir ki her şeyden çok masonik sembolleri inceler.

Çoğu alfabelerde yedinci sırayı işgal eden “G” harfinin Masonlukta sembolize ettiği anlamların en önemlisi, bu harfin çoğu dillerde "Geometri" sözcüğü ile ifade edilen, noktadan sonsuza kadar tüm şekillenmeyi inceleyen, kanunlara bağlayan, açıklayan ve birçok bilimin temeli ya da desteği olan gerçek bir ilmi (bilimi) işaret edişidir.

Geometri, noktaların, çizgilerin, açıların, düzlemlerin, yüzeylerin ve cisimlerin biçimsel özelliklerini inceleyen bir bilim dalıdır. Grekçe “dünya” anlamına gelen **Geos** ve “ölçü” anlamına gelen **metron** sözcüklerinden oluşur.

Primitif görüşle geometri, “arazi ölçümü” demektir. Bilimsel görüşle evrende oluşan tüm şekillenmelerin açıklanmasını sağlayan matematiksel bir doktrindir. (?)

Çoğu tarihçilere göre geometri, Mısır'da tarlaların ölçülerek adaletli bir vergilendirme sisteminin gerçekleştirilmesini sağlamak düşüncesinden doğmuştur. Ancak geometri bilimi ve geometrik şekiller, gerek Mısır'da gerekse tüm dünyaya atlama taşları olan Mezopotamya ve Antik Grek uygarlıklarında yalnız tarım, arazi ölçümü ve inşaat işlerinde kullanılmakla kalmamış, bir yandan sayısal ve cebirsel matematik ile sıkı bir ilişki kurarak tüm pozitif bilimlerin vazgeçilmez unsuru olmuş, diğer yandan insanların artistik, dinsel, biyolojik ve felsefî düşünce ve hislerinin ifade edilmelerinde, özellikle soyut kavramların somut bir biçimde sembolize edilmesinde ilk çağlardan beri en etkin rollerden birini oynamıştır.

Masonlukta geometrinin önemi açıkça belirlenmektedir. Çırak derecesindeki bir mason, çalışmalarında, statik olarak değişmeyen düzlem geometrik şekil **Üçgen**'in mesleğinin özel işareti olduğunu öğrenir. Dik hattan yatay hatta geçerken "G" harfinin anlamına varmak istediğinde, Geometri'nin öneminin bilincine vararak, olanakları oranında ve yetenekleri çerçevesinde bu bilimi incelemek gereğini hisseder.

Bu inceleme uğraşısının Mason'un tüm masonik yaşamı, boyunca süregideceği muhakkaktır.

Burada bir uyarma yapma gereğini duydum. O tarihte dik hattan yatay hata geçişten söz etmişim. Yanlış! Yatay hattan düşey (dikey) hata geçiş olmalıydı. Çünkü bir duvarın yapımında önce kullanılan taş ya da tuğlalar yan yana dizilir, sonra bunların üstüne bir kat eklenerek yükseltilir. Her bir aşama önce yan yana (yatay), sonra üst üste (düşey ya da dikey). Buna karşın bakalım nasıl ilerlemişim.

"Dik hattan yatay hatta geçiş" ibaresi (terimi) salt geometri bilimi açısından çok basit olarak açıklanabilir: "Evrende ancak boyutsuz bir nokta oluşturan bireye şakul verilirse, bu dikey hat boyunca ilerlemesi olanağı sağlar. Gönye bu dikey hata dik açı ile bağlanan ve yatay durumda olan sonsuz sayıda düzlemi işaret eder. *(Bunun gönye değil, düzeç olması gerekirdi.)* Birey bu düzlemlerden en isabetlisini bulmak için cetvelden alacağı ölçü ile pergeli kullanacak ve iki hattın kesiştiği noktada düşeyden yataya geçecektir.

Çok kısa olmakla birlikte bu açıklamanın soyutluktan kurtulamadığı görülmektedir. Daha uyumlu ve somut bir açıklama, birbiri ile çok sıkı ilişkisi olan Geometri bilimi ve Operatif Masonluk mesleğinin uygulanmasını bir arada inceleyerek gerçekleştirilebilir.

Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik ilkeleri ile ideal insanlık mabedinin inşasını kendine erek edinen Spekülatif Masonluğumuz, gelenek ve sembollerinin birçoğunu Operatif Masonluktan almış, inşaatçı masonların taş işlemek için kullandıkları araç ve gereçlere masonik düşünce çerçevesinde sembolik anlamlar vermiştir.

Euclid (Euklidies, Öklit) geometrisinin ana elemanları ve bu ana elemanlara ilişkin geometrik kanunlar da aynı biçimde masonik anlayış çerçevesinde sembolik hüviyet elde etmişlerdir.

Geometrik şekillerin oluşturulması için kullanılan gereçlerden çoğu, daha büyük ve gerçek ölçekte (prototip olarak) operatif masonların taş işlemede kullandıkları âletlerdir.

Burada bir noktayı işaret etmek yararlıdır: Operatif masonların taş işlemede kullandıkları âletlerin hepsi geometri ile doğrudan doğruya ilgili değildir. Bu da Masonluğun

yalnız bir tek bilim veya anlayışa bağlı kalmadığının ve iyiye, doğruya, güzele yönelen spekülatif çalışmasında birçok pozitif bilimin ışığından yararlandığının bir başka remzî kanıtıdır.

Çıraklık devresinde mason, mabetteki hareketli mücevherlerin yalnız ikisinden yararlanabilme olanağına sahiptir: Üstad-ı Muhterem'deki Gönye ve 2. Nazır'daki Şakûl. Bu devredeki tek sabit mücevher, yontularak kübik şekil verilecek olan Ham Taş'tır.

Birinci derecedeki mesaide bu amaçla çekiç ve kalem kullanılır. Müptedi (çırak) mason, ham taşı yontma çabasında daima dikey hat üzerindedir, çünkü yonttuğu taşı cilalayacak, yerine koyacak ve inşa edilecek mabedin duvarlarını oluşturacak biçimde işleyecek âlet ve bilgiden yoksundur.

Kalem ve çekiç taşı yontmada, gönye taşın kübik biçim alması için köşelerini yoklamada, şakul ise her yontulan kübik taşın yüzeylerinin doğru ve düzgünlüğünü incelemede kullanılır.

Çırak mason, bedensel çabası ile yonttuğu taşları üst üste koyabilir ve elindeki âletlerle düşey düzleme uygun olup olmadığını ölçebilir. Ancak taşları yan yana koysa da gerek bunları birbirine yapıştıracak âlet ve malzemeden gerekse yatay düzlemdeki doğruluğu kontrol edebilme olanağına sahip değildir.

Kaldı ki, yapılacak işlerin tamamı bir ham taşı yontmaktan ibaret olmadığından, mesleğinde ilerlemesi, bunun için de dikey hattan yatay hatta geçmesi gereklidir. Bunun için önce bilgi ve görgüsünü, buna paralel olarak masonik yeteneklerini artırıp geliştirecek, yeterli düzeye eriştiğinde nafakası artırılacaktır.

Sonra mabetteki sabit mücevherlerden ikincisi olan resim tahtasını kullanarak işlerini planlamayı öğrenir.

Zaman ve uğraşının boşa harcanmaması için işlerin planlanması çok önemlidir. Cetvel ve pergeli kullanarak yontulan taşların yeknesaklığını ve cilalı bir satıh elde etmelerini sağlar.

Cilalanmış taşın yerine konmasında kullanılan ve Birinci Nazır'da bulunan manivela ise, mabetteki üçüncü hareketli mücevherdir. Bundan böyle şakulden ideal mabedin inşasındaki duvarların düşey düzleme göre düzgünlüğünü yoklamak için etkin biçimde yararlanılmasına devam edilecektir.

Manivelanın kullanılması dikey hattan yatay hatta geçişteki ilk adımdır. Mason inşa edilen duvara eklediği her yontulup cilalanmış taşın yatay düzlemdeki uygunluğunu kabarcıklı düzeç (tesviye ruhu) adı verilen âleti kullanarak sağlayacak, işlenen duvarın üçüncü boyuttaki diğer duvarlarla dik açı yaparak hemahenk olmasını da gene gönye kullanarak kontrol edecektir. *[Tesviye Ruhu çok yanlış bir terim ama bir zamanlar kullanılmış. Spirit Level Türkçeye böyle çevrilmiş. Oysa oradaki "spirit" sözcüğünün karşılığı "ispirto". Eskiden kabarcıklı düzeçteki sıvının renkli ispirto olmasından ileri geliyor.]*

Her taşın yerine sağlamca oturması için kullanılacak harcın karılıp uygun kıvamda yayılması, taşlar arasındaki derzlerin uyumlu biçimde oluşturulması ve böylelikle cilalanmış

taşların yan yana dizilmesi suretiyle yatay hattaki ilerleme de mala kullanılarak yerine getirilir. Dikey hattan yatay hatta geçiş tamamlanmıştır.

Kalem ve çekiç kullanarak ham taşı yontmak, gönye kullanarak köşelerin düzgünlüğünü sağlamak, cetvel ve pergel kullanarak taşları uyumlu ölçüye ve cilalı duruma getirmek, mala, düzeç ve şakul kullanarak taşları işlemek ve duvarı oluşturmak yeterli değildir. Bütün bu işleri baştan sona gözeten ilim ve fennin bilincine varmak, özellikle geometrinin bu duvarın inşasındaki önemli mevkiine dikkat etmek gerekir.

En azından yontulan her taşın ve işlenen her duvarın birer geometrik ifade olduğu düşünülmelidir.

Dikey hattan yatay hatta geçen masonun ne bilgi ve görgüsü tamamlanmış ne de görevi sona ermiştir.